ZAMONAVIY TA'LIMDA YANGICHA YONDASHUVLAR

Norova Dilnoza

Toshkent tumani 1-maktabning o'zbek tili o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta'limda o'quvchini faol ishtirokchiga aylantiruvchi yangicha metodik yondashuvlar — 5E ta'lim modeli, STEAM integratsiyasi, 4K ko'nikmalari, nanota'lim tamoyillari hamda differensiallashtirilgan va formativ baholash — nazariy-metodik jihatdan tahlil qilinadi. Maqolada ushbu yondashuvlarning mohiyati, amaliyotga tatbiq etish imkoniyatlari va o'quv jarayonidagi samaradorligi yoritilgan. Tadqiqot o'qituvchilarga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni dars jarayonida qo'llash bo'yicha amaliy tavsiyalar berishga qaratilgan.

Kalit so'z: 5E modeli, STEAM, 4K ko'nikmalari, nanota'lim, differensial ta'lim, formativ baholash.

Kirish

Zamonaviy jamiyat rivojlanishining tezkor sur'atlari, axborot texnologiyalarining ta'lim jarayoniga faol kirib kelishi va bilim manbalarining xilma-xilligi ta'lim tizimi oldiga tubdan yangicha talablarni qo'ymoqda. An'anaviy — o'qituvchi markazida bo'lgan, faqat tayyor bilimlarni uzatishga qaratilgan — ta'lim modeli bugungi kun o'quvchisining ehtiyojlarini to'liq qondira olmaydi. Shu sababli dunyo pedagogikasida, jumladan Respublikamiz maktablarida ham, o'quvchini faol ishtirokchiga aylantiruvchi, tanqidiy fikrlash va amaliy ko'nikmalarni rivojlantiruvchi yangicha yondashuvlar tobora keng joriy etilmoqda.

Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim amaliyotida o'z samaradorligini ko'rsatgan bir qator metodik yondashuvlar — 5E ta'lim modeli, STEAM integratsiyasi, 4K ko'nikmalari, nanota'lim tamoyillari hamda differensiallashtirilgan va formativ baholashga asoslangan yondashuvlar — tahlil qilinadi.

1. O'quvchi markazidagi ta'lim: nazariy asos

Zamonaviy didaktikaning markaziy g'oyasi — o'quv jarayonini o'quvchi shaxsiyatiga yo'naltirishdir. Bunda o'qituvchining vazifasi nafaqat bilim uzatuvchi, balki o'quv jarayonini tashkil etuvchi, yo'naltiruvchi va qo'llab-quvvatlovchi — fasilitator sifatida namoyon bo'ladi. O'quvchi bilimni tayyor holda qabul qiluvchi emas, balki uni mustaqil va hamkorlikda kashf etuvchi faol subyektga aylanadi.

2. 5E ta'lim modeli

Amerika Milliy Ta'lim Fani Assotsiatsiyasi tomonidan ishlab chiqilgan 5E modeli — Engage (Jalb etish), Explore (O'rganish/Tadqiq qilish), Explain (Tushuntirish), Elaborate (Kengaytirish) va Evaluate (Baholash) bosqichlaridan iborat bo'lib, o'quvchining bilim olish jarayonini tabiiy bosqichma-bosqich tizimga soladi:

- Jalb etish — mavzuga qiziqish uyg'otish, muammoli savol qo'yish;
- Tadqiq qilish — o'quvchilarning mustaqil yoki guruh bo'lib izlanishi;
- Tushuntirish — topilgan natijalarni tushuntirish, tizimlashtirish;
- Kengaytirish — bilimni yangi vaziyatlarga tatbiq etish;
- Baholash — erishilgan natijalarni refleksiya va baholash orqali mustahkamlash.

Ushbu model o'quvchida bilimni "tayyor holda" emas, balki tadqiqot jarayoni orqali mustaqil egallash ko'nikmasini shakllantiradi.

3. STEAM integratsiyasi

STEAM (Fan, Texnologiya, Muhandislik, San'at, Matematika) yondashuvi fanlararo integratsiyaga asoslanib, o'quvchida yaxlit dunyoqarash va amaliy muammolarni kompleks hal qilish ko'nikmasini shakllantiradi. Har bir mavzu doirasida maqsad, mazmun, tavsiya va kutilayotgan natija aniq belgilanishi ushbu yondashuvning samaradorligini oshiradi. STEAM tamoyillari, ayniqsa, loyihaviy va amaliy topshiriqlarda o'z samarasini yaqqol namoyon etadi.

4. 4K ko'nikmalari

XXI asr ta'limining asosiy yo'nalishlaridan biri — o'quvchilarda "4K" deb nomlangan ko'nikmalarni rivojlantirishdir:

- Tanqidiy fikrlash (Critical thinking)

- Ijodkorlik (Creativity)
- Hamkorlikda ishlash (Collaboration)
- Muloqot ko'nikmalari (Communication)

Ushbu ko'nikmalar alohida mavzu sifatida emas, balki har bir darsning uzviy qismi sifatida — munozara, guruh ishi, loyiha taqdimoti kabi faoliyat turlari orqali shakllantiriladi.

5. Nanota'lim (nanolearning) tamoyillari

Axborot hajmining tez o'sishi sharoitida o'quvchida matn bilan ishlashning yangicha ko'nikmalarini — skanerlash va ko'zdan kechirish (skimming, scanning), aniq va yashirin ma'noni farqlash, faktlarni tekshirish (fact-checking) hamda oraliqli takrorlash (spaced repetition) tamoyillarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu yondashuv, ayniqsa, ona tili va adabiyot darslarida matn bilan ishlash sifatini oshirishga xizmat qiladi.

6. Differensiallashtirilgan va formativ baholash

Har bir o'quvchining bilim darajasi, qiziqishi va o'zlashtirish sur'ati individual bo'lganligi sababli, topshiriqlarni murakkablik darajalariga ko'ra differensiallashtirish zamonaviy ta'limning muhim tamoyillaridan biridir. Shu bilan birga, faqat yakuniy natijani emas, balki o'quv jarayonining har bosqichini kuzatib boruvchi formativ baholash o'quvchiga o'z ustida ishlash imkonini beradi.

Xulosa

Zamonaviy ta'limda qo'llanilayotgan yangicha yondashuvlar — 5E modeli, STEAM integratsiyasi, 4K ko'nikmalari, nanota'lim tamoyillari va differensial baholash — birgalikda o'quvchini faol, mustaqil fikrlaydigan va hayotiy vaziyatlarda bilimini qo'llay oladigan shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Bu yondashuvlarni har bir fan xususiyatidan kelib chiqqan holda uyg'unlikda qo'llash — zamonaviy o'qituvchi mahoratining asosiy mezonlaridan biriga aylanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xalq ta'limi tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori.
2. Bybee R.W. The BSCS 5E Instructional Model: Origins and Effectiveness. — Colorado Springs: BSCS, 2006.
3. Yakman G. STEAM Education: an overview of creating a model of integrative education. — Pupils Attitudes Towards Technology Conference, 2008.
4. Trilling B., Fadel C. 21st Century Skills: Learning for Life in Our Times. — San Francisco: Jossey-Bass, 2009.
5. Tomlinson C.A. How to Differentiate Instruction in Mixed-Ability Classrooms. — Alexandria: ASCD, 2001.
6. Black P., Wiliam D. Assessment and Classroom Learning. — Assessment in Education: Principles, Policy & Practice, 1998.
7. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. — Toshkent: O'qituvchi, 2019.
8. Tojiboyeva D. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. — Toshkent: Fan, 2021.